

Araştırma Makalesi (Research Article)

**ÜNİVERSİTELERDEKİ TURİZM İŞLETMECİLİĞİ BÖLÜMLERİNİN AKADEMİK
TEŞKİLATLANMASI: TÜRKİYE'DEKİ AHVAL VE ŞERAİT (ACADEMIC ORGANIZATION OF
TOURISM MANAGEMENT DEPARTMENTS IN UNIVERSITIES: TERMS AND CONDITIONS IN
TURKEY)**

Engin BAYRAKTAROĞLU^{1*} (orcid.org/0000-0002-9956-2593)

¹Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Özet

2023 yılı Ocak ayında Türkiye'deki üniversitelerde lisans düzeyinde eğitim öğretim verilen 88 turizm işletmeciliği bölümünün tümünde aynı adı taşıyan yalnızca tek bir anabilim dalı vardır. Çalışma kapsamında bu durumun sebepleri irdelenmiştir. Araştırma kapsamında durum analizi yöntemi kullanılmıştır. Çeşitli veri kaynaklarından derlenen veriler, betimleyici analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonunda, turizm işletmeciliği bölümlerinin altındaki anabilim dallarının çeşitlendirilmesinin önünde mevzuat kaynaklı bir kısıtlık görülmemiştir. Çalışmanın sonucunda turizm işletmeciliği anabilim dalı altında başlangıç olarak; ağırlama işletmeciliği anabilim dalı, destinasyon geliştirme anabilim dalı, seyahat işletmeciliği anabilim dalı ve turist hareketliliği anabilim dalı adı altında dört anabilim dalı açılabilmesi önerisi getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölüm, Anabilim Dalı, Turizm İşletmeciliği.

Abstract

In January 2023, all 88 tourism management departments operating at the undergraduate level in universities in Turkey have only one chair with the same name. Within the scope of the study, the reasons for this situation were examined. The case analysis method was used within the scope of the research. Data compiled from various data sources were subjected to descriptive analysis. It is confirmed at the end of the research that, there was no legislative restriction on the diversification of the chairs under the tourism management departments. As a result of the study, as a beginning under the tourism management department; It has been suggested that four chairs can be established under the titles: chair of hospitality management, chair of destination development, chair of travel management, and chair of tourist mobility.

Anahtar Kelimeler: Department, Chair, Tourism Management.

Giriş

Yükseköğretimin ilk örnekleri incelendiğinde genellikle inanç merkezli eğitim kurumlarıyla karşılaşmaktadır. Örneğin İslam coğrafyasında bu amaçla kurulmuş kurumlara medrese denirken, Hristiyan coğrafyasında bu kurumlar manastır olarak adlandırılmışlardır (Japee ve Oza, 2022). Antik dönemlerde Güney Batı Asya ve Kuzey Afrika'nın bazı bölümlerinde üniversitelerin kurulduğu bilinmektedir. Bugün Türkiye'de benimsenmiş olan Kıta Avrupası tipi üniversite yapılanmasının kökleri ise o derece geçmişe gitmemekte, orta çağa uzanmaktadır (Denman, 2005; Britannica, 2022; Japee ve Oza, 2022). Orta çağda inanç merkezli olarak kurulan Kıta Avrupası tipi üniversiteler zaman içinde diğer yükseköğretim kurumlarından ayrılmış, kurumsal özerklik ve akademik özgürlük bağlamında eğitim ve araştırmayı birleştiren yükseköğretim kurumlarına evrilmiştir (Perkin, 2007). 18. Yüzyıla gelindiğinde Kıta Avrupası ve Britanya üniversitelerinin çoğu dilbilgisi, mantık, belagat, riyaziye, geometri, astronomi ve müzikten oluşan yedi temel bilimi içeren çekirdek müfredatı uygulamaya başlamıştır. Çekirdek eğitimi takiben öğrenciler, tıp, hukuk ve ilahiyat gibi mesleki fakültelerde eğitimlerine devam etmişlerdir (Britannica, 2022).

19. Yüzyıl ile üniversitelerde sekülerleşme başlamış ve müfredatlar da çeşitlenmiştir. Bu dönemde dilbilim ve edebiyatın yanında fizik, kimya, biyoloji ve mühendislik gibi disiplinler de ortaya çıkmıştır (Britannica, 2022). Modern üniversite ya da Kıta Avrupası üniversitesi olarak da adlandırılabilir 19. Yüzyıl üniversitesi modeli,

* Sorumlu yazar: enginbayraktaroglu@anadolu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2023.260

Alman idealizmiyle ve Humboldt'un bu olguyu temel alan fikirleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmada Humboldt öğretisi olarak ifade edilen yaklaşımın temelinde eğitim ve araştırmanın birbirinden ayrı tutulamayacağı anlayışı hakimdir. Humboldt, doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasında önemli bir ayırım yapılamayacağını, yani bilimin tekliğini savunmuştur (Antalyalı, 2007). Böylece araştırma faaliyetleri yürütmek üniversitenin temel görevleri arasında görülmeye başlanmış, bilginin basit düzeyde aktarımı yerine araştırma faaliyetleriyle elde edilen bilginin öğrencilere aktarılması sağlanmış, üniversitede üretilen bilginin toplumla da paylaşılması amaçlanmıştır (Oosterlinck ve Leuven, 2006). Humboldt öğretisi bu yönüyle 18. Yüzyıl İngiliz üniversitesinin elitist eğitiminin karşısında durmaktadır (Brubacher ve Rudy, 1976). Humboldt öğretisinin bir diğer önemli bileşeni akademik özgürlüktür. Akademik özgürlüğün temel önermesi ise öğrencilerin müfredatlarını, öğretim elemanlarının da kendi alanlarını seçme noktasında özgür bırakılmalarıdır. Böylece ortaya konan kürsü ve kürsü profesörlüğü uygulamaları da 19. Yüzyıl Almanya'sının bir buluşudur (Oosterlinck ve Leuven, 2006).

20. Yüzyılda ise iktisat, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi disiplinler de öğretilmeye başlanmıştır (Britannica, 2022). 18. Yüzyılda İngiliz üniversitelerinden, 19. Yüzyılda Alman üniversitelerinden etkilenecek örgütlenen Amerikan üniversiteleri, 20. Yüzyılda üniversitenin sahip olduğu eğitim ve araştırma misyonlarına kamu hizmetini de eklemiştir. Bireyi merkeze alan Amerikan üniversitesinde çalışma alanlarının eşit statüde olması, öğrencilere eşit muamele yapılması, üniversiteye girişte eşitlik, tarımdan politikaya kadar eğitim için gereken her çeşit bilginin topluma aktarılmasının sağlanması gibi idealler ön plana çıkarılmıştır. Böylece üniversite, "halkın çıkarlarına" hizmet eden bir kurum olarak tanımlanmıştır (Veysey, 1965). 21. Yüzyıl, üniversitelerde çalışma alanlarının oldukça çeşitlendiği bir dönem olarak ele alınabilir. Çünkü bu dönemde üniversiteler geleneksel disiplinleri aşarak, yeni disiplinlerin ve çalışma alanlarının ortaya konmasına izin veren bir esneklik ve uyum yeteneği edinmişlerdir (Denman, 2005). Bununla birlikte 21. Yüzyıl üniversitelerinin Neo-liberal üniversiteler şeklinde tanımlandığı ve çeşitli yönleriyle ama en çok da devlet üniversitelerini aşındırmaları sebebiyle eleştirildiği çok sayıda çalışma görülebilir. Bu dönemde örnek alınan yapılanma Amerikan üniversitesidir ve eleştirilerde akademik kapitalizm savı ön plana çıkmaktadır (Canaan ve Shumar, 2008; Johnson, 2008; Heath ve Burdon, 2013; Reiners, 2014; Rustin, 2016).

Türkiye'de üniversitelerin gelişimi ele alındığında ilk bahsedilen kurum Darülfünundur. Darülfünunda ilk ders 1863'te verilmiştir. Süreç içerisinde Darülfünun çeşitli sebeplerle üç kere kapatılmış, dört kere açılmıştır. Açılış yerleri farklıdır. Örneğin Galatasaray Sultani'sinin yahut Mekteb-i Sultani'nin içerisinde açılan Darülfünun-u Sultani'nin eğitim dili çeşitli sebeplerle Fransızca olmuş ve eğitim hayatı da uzun olmamıştır. 1900 yılında Mekteb-i Mülkiye binasında açılan Darülfünun-u Şahane'yi yahut sonraki adıyla Darülfünun-u Osmani'yi ya da Cumhuriyetin ilanını takiben 1924 tarihli kanun ile isimlendirilen İstanbul Darülfünunu'nu, İstanbul Üniversitesi sahiplenmektedir. Bunun en önemli sebebi Cumhuriyet reformlarının en önemlilerinden birisi olan ve 1933 yılında gerçekleştirilen eğitim reformu ile İstanbul Darülfünunu'nun kapatılıp, eğitim kadrosunun ve müfredatlarının büyük ölçüde değiştirilerek İstanbul Üniversitesi'nin kurulmuş olmasıdır (Şimşek, 2016). 1933 ile 1944 yılları arasında Türkiye'de başka üniversite kurulmamıştır. 1960 yılına kadar da Türkiye'de kurulan üniversite sayısı toplamda yedidir. Bunlar sırası ile 1933 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi, 1944 yılında kurulan İstanbul Teknik Üniversitesi, 1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesi, 1955 yılında kurulan Ege Üniversitesi, 1957 yılında kurulan Atatürk Üniversitesi ve 1959 yılında kurulan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'dir (Kömürlü, 2019).

Bu girizgahı takiben nihayet bir tanım yapmak gerekirse, 21. Yüzyıl üniversitelerinin, çeşitli disiplinlerde ve çalışma alanlarında diploma ve/veya derece verme yetkisine ve yeterliğine sahip yükseköğretim kurumları olduğu söylenebilir (Denman, 2005; Akalın vd., 2011: 2446). Türkiye'de ise üniversiteler 2547 sayılı kanunla, "bilimsel özerkliğe ve kamu tüzelkişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumu..." şeklinde tanımlanmıştır (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu, m. 3/d). Çalışmanın konusundan hareketle fakülte ve yüksekokulları da şimdiden tanımlamakta fayda vardır. Aynı kanunda fakülte, "yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler bağlanabilen bir yükseköğretim kurumu..." şeklinde (m. 3/e), yüksekokul ise "belirli bir mesleğe yönelik eğitim öğretime ağırlık veren bir yükseköğretim kurumu..." olarak (m. 3/g) tanımlanmıştır. Türkiye'deki uygulamayı anlamak için bölümün tanımını yapmak da gereklidir. Yine bahsi geçen kanunda bölüm, "amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün teşkil eden, birbirini tamamlayan veya birbirine yakın anabilim ve anasanat dallarından oluşan; fakültelerin ve yüksekokulların eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama birimi..." şeklinde tanımlanmıştır. Düzenlemeye göre bölümler anabilim/anasanat dalları ile bilim/sanat dallarından oluşur (m. 3/k). Çalışma

kapsamında bölümlerin akademik teşkilatlanması söylemi, bölümlerin altında kurulan anabilim/anasanat ve bilim/sanat dallarının yapılarını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

Türkiye’de Turizm Yükseköğretiminin Gelişimi

Türkiye’de 2023 yılı ocak ayı itibarıyla turizm işletmeciliği bölümlerinin bulunduğu yükseköğretim kurumları ekseriyetle dört yıllık lisans eğitimi verilen fakülte ve yüksekokullardır. Turizmin, yükseköğretimin ilgi alanına girmesi ne tesadüfi bir durumdur ne de kazara meydana gelmiştir (Airey, 2016). 1925’te Roma Üniversitesi’nde, 1936’da Viyana Üniversitesi’nde ve 1941’de St. Gallen ve Berne Üniversitelerinde, yükseköğretim düzeyinde turizmin incelendiği örnekler vardır (Medlik, 1965). “Ancak 1960’lar ile turizme yönelik ilgi, akademik anlamda daha hızlı gelişmeye başlamıştır” (Airey, Dredge ve Gross, 2015: 6). Bu ilginin yoğunlaşması noktasında Airey (2005) üç temel unsurdan bahsetmektedir:

- Turizm hareketliliğin kendisinin büyümesi ve özellikle hükümetler tarafından giderek daha önemli bir ekonomik faaliyet olarak kabul edilmesi.
- İşgücünün eğitimi ile ekonomik kalkınma arasındaki bağlantının genel kabul görmesi sonucunda yükseköğretime yönelik ilginin artması.
- Yeni üniversitelerin kurulması.

Üçüncü unsur Türkiye ve Türkiye’deki turizm yükseköğretimi için ayrıca önemlidir. Zira yeni kurulan üniversiteler, “eski üniversitelerin geleneklerinden azade olduklarından dolayı, yeni ve görece daha meslek odaklı eğitim alanlarına kucak açmışlardır” (Airey, 2016). Bu unsuru Türkiye açısından önemli kılan nokta ise ülkede, turizm eğitiminin yükseköğretimin ilgi alanına girmeye başladığı 1960 yılından önce kurulmuş olan sadece yedi üniversite olmasıdır (Kömürlü, 2019). Bazılarının köklerinin Osmanlı dönemine dayandığı kabul edilse dahi, dünya üniversitelerinin tarihi serüveni ele alındığında, bahsi geçen üniversitelerin de genç üniversiteler olduğu söylenebilir.

Türkiye’de lisans düzeyinde verilen turizm eğitimindeki ilk gelişmeler ise, dünyadaki turizm yükseköğretimi ile paralel şekilde başlamıştır. Bu anlamda karşılaşılan ilk kurum Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu’na 1965 yılında “turizm bölümü” ilave edilerek kurulan Ankara Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu’dur (Atay ve Yıldırım, 2008: 10). 1969 yılında Ege Üniversitesi bünyesinde, 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi bünyesinde, 1975 yılında Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde, 1980 yılında Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi bünyesinde, 1982 yılında Erciyes Üniversitesi bünyesinde lisans düzeyinde turizm eğitimi veren birimler kurulmuştur (Ünlüönen ve Boylu, 2005: 14). Zaman içerisinde bu kurumlara yenileri eklenmiş, bazılarının isimleri değiştirilmiş, kimileri başka kurumlara bağlanmış, yeni bölümler kurulmuş, program sayıları arttırılmış ve böylece 2009 yılına kadar gelinmiştir (Bayraktaroğlu, 2013). 13 Kasım 2009 tarihi itibarıyla Yükseköğretim Kurulu’nun önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye’deki ilk turizm fakülteleri kurulmuştur (Gülcan, 2011: 8). Bu gelişme Türkiye’de yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların akademik teşkilatlanmaları açısından bir dönüm noktası olmuştur (Kılıç ve Bayraktaroğlu, 2012; Bayraktaroğlu, 2013). İlerleyen yıllarda turizm fakültelerinin sayısı, yeni kurulan üniversitelerin sayısı ile paralel şekilde hızlıca artmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de lisans düzeyinde eğitim vermek amacıyla kurulmuş turizm işletmeciliği bölümlerinin akademik teşkilatlanmasını irdelemektir. Temel varsayım ise turizm fakültelerinin kurulması sürecinde, akademik teşkilatlanma üzerinde yeterince tartışılmamış olmasıdır. Bu noktada alt varsayım olarak turizm işletmeciliği bölümlerinin akademik teşkilatlanmalarının, günün koşulları karşısında yetersiz olması belirlenmiştir. Bu varsayımların temel sebebi yazında konuyu tartışan bir yayına ulaşılamamış olmasıdır. Konuyla en ilgili kaydın “Turizm Fakültelerinin Akademik Yapılanmaları Nasıl Olmalıdır?” sorusunun tartışıldığı 15. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı’nın sonuç raporu olduğu ve bu raporda kadro yapısı, akademik yükseltmeler, müfredatlar tartışılmış ve eksiklik ortaya konulmuş olsa dahi ve hatta turizm araştırmasında odaklanmaya duyulan ihtiyaç ön plana çıkartılmasına rağmen anabilim dallarına ilişkin bir tartışmanın bulunamamış olmasıdır (Bkz. Çizel vd., 2020). Bu bağlamda çalışmayı, turizm işletmeciliği bölümlerinin mevcut akademik teşkilatlanmasına yönelik eleştirel bir çalışma olarak değerlendirmek mümkündür.

Çalışma amacına ulaşmak için iki araştırma sorusu belirlenmiştir. Bunların birincisi “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında, turizm işletmeciliği anabilim dalı adında tek bir anabilim dalının bulunmasının altında yatan sebepler nelerdir?” iken, ikincisi ise “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında hangi anabilim dalları açılabilir?” sorusudur. Böylece turizm işletmeciliği bölümlerinin mevcut durumu irdelenecektir. Bu çalışma,

turizm işletmeciliği bölümlerinin akademik yapılanmasının geleceğine yönelik bazı çıkarımlarda bulunulması ve öneriler getirilmesi bakımından önemlidir.

Metod

Araştırma metodu olarak durum analizi benimsenmiştir. Durum analizinin aşamaları Hitchcock ve Hughes (1995: 317) tarafından yedi unsurla ifade edilmiştir:

- Durumun zengin ve canlı bir şekilde tanımlanması,
- Durumun kronolojik olarak anlatılması,
- Durumun tanımlanması ile analizi arasındaki tartışmanın gerçekleştirilmesi,
- Belirgin aktörlerin algıları üzerine odaklanması,
- Durumu oluşturan belirgin olaylara odaklanması,
- Araştırmacının durumun bir parçası olarak katılımı,
- Araştırılan konuyu ortaya koyacak durumun sunuluşu.

Bu bağlamda araştırma sahası olarak Türkiye'deki üniversitelerde bulunan turizm işletmeciliği bölümleri belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırma sahasını oluşturan bölümler bulgular bölümünde sunulmuştur. Araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan verileri elde etmek amacıyla yazına, ikincil verilere, dökümanlara, mevzuat metinlerine ve kurum içi yazışmalara başvurulmuştur. Elde edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu yolla turizm işletmeciliği bölümlerinin mevcut durumu tanımlanmış, gelişme kronolojik olarak sunulmuş, konu hakkında aktörler tanımlanmış, ana olaylar ön plana çıkarılmış ve konuya yönelik öneriler sunulmuştur. Araştırma kapsamında anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılmamış, katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel bir süreç yürütülmemiş, insan ve/veya hayvanların (materyal/veriler dahil) üzerinde deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla faaliyetler yürütülmemiş ve kişisel verilerin korunması kanununun kapsamına giren verilerden yararlanılmamış olması hasebiyle etik kurul raporu alınmasına gerek duyulmamıştır. Devam eden bölümde araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Bulgular

Türkiye'deki Üniversitelerde Bölümlerin ve Anabilim/Anasanat Dallarının Yasal Dayanağı

Türkiye'de üniversitelerde bulunan bölümlerin yasal altyapısı, 2547 sayılı kanun çerçevesinde hazırlanan ve 18.02.1982 tarihli ve 17609 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği ile oluşturulmuştur. Buna göre bölümler “fakülte ve yüksekokulların amaç, kapsam ve nitelik yönünden bir bütün oluşturan ve lisans düzeyini de içeren en az bir eğitim-öğretim, bilim ve sanat dallarında araştırma ve uygulama yapan birimlerdir (m. 13).” Aynı maddede bölümlerin “birbirini tamamlayan veya birbirine yakın anabilim veya anasanat dallarından” oluşabileceği ve fakültelerde/yüksekokullarda “aynı veya benzer nitelikte eğitim-öğretim yapan birden fazla bölüm” olamayacağı da düzenlenmiştir.

İlgili yönetmelikte anabilim/anasanat dalları “bölümü oluşturan ve en az bir bilim veya sanat dalını kapsayan eğitim-öğretim, uygulama faaliyetlerinin yürütüldüğü akademik bir birim” olarak düzenlenmiştir (m. 16). Bilim/sanat dalı ise “anabilim veya anasanat dalı içinde eğitim-öğretim, araştırma ve uygulama yapan bir birim” olarak tanımlanmıştır (m. 17).

Yönetmelikte bölüm ve anabilim/anasanat dallarının kurulmasıyla ilgili bazı fakültelere özel düzenlemeler getirilmiştir (m. 13). Bu düzenlemeler arasında bölümlerle ilgili olanlarında, turizm fakültelerini doğrudan ilgilendiren bir nokta bulunmamaktadır. Fakat anabilim/anasanat dallarının kurulmasıyla ilgili düzenlemeleri yapan Madde 16'da dikkat çeken bir fıkra vardır. Bu fıkra 08.08.1998 tarih ve 23427 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikle eklenen ve 04.10.2006 tarih ve 26309 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikle değiştirilen dördüncü fıkradır. 1998'de eklenen dördüncü fıkra şu düzenlemeyi yapmaktadır:

“Üniversitenin tüm birimlerini kapsamak kaydıyla, Üniversite veya Yüksek Teknoloji Enstitüsü Senatosu'nun önerisi ve Yükseköğretim Yürütme Kurulu'nun uygun görmesi halinde, üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı tıp, diş hekimliği, eczacılık ve eğitim fakülteleri dışındaki tüm fakülte ve yüksekokulların bölümlerinde bölümle aynı adı taşıyan sadece bir anabilim veya sadece bir anasanat dalı, diplomaya yönelik birden fazla program yürüten bölümlerde ise program sayısı kadar anabilim ve anasanat dalı kurulabilir.”

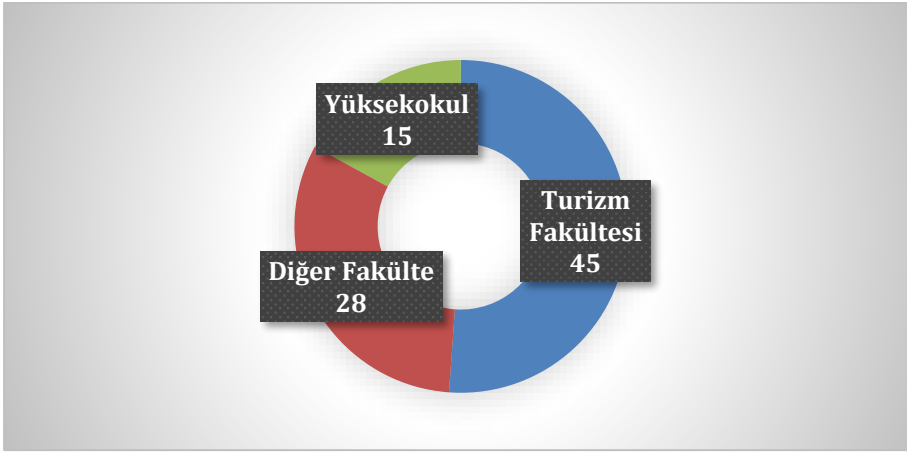
2006 yılında yapılan değişiklik ile tıp, diş hekimliği ve eğitim fakültelerine, eczacılık fakültesi de eklenerek, istisna getirilen fakültelerin sayısı artırılmıştır. Çalışmanın konusunu da belirleyen bu düzenlemeye ilişkin değerlendirme, tartışma başlığı altında yapılmıştır. Devam eden başlıkta, konuyu turizm işletmeciliği bölümlerine yönlendirmek amacıyla, Türkiye’deki turizm yükseköğretiminin gelişimi incelenmiştir.

Türkiye’deki Üniversitelerde Turizm İşletmeciliği Bölümlerinin Niceliksel Durumu

Bu başlık altında turizm işletmeciliği bölümlerine ilişkin niceliksel veriler incelenmiştir. Değerlendirilen veriler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden çekilmiştir. Verilere 07 Ocak 2023 tarihinde ulaşılmıştır.

2023 yılı Ocak ayı itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren üniversitelerde 88 turizm işletmeciliği bölümü bulunmaktadır. Turizm işletmeciliği bölümlerinin 45’i turizm fakülteleri altında, 28’i turizm fakültesi dışındaki diğer fakültelerin altında, 15’i ise yüksekokulların altında kurulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Turizm İşletmeciliği Bölümlerinin Bağlı Oldukları Birimlerin Dağılımı

Turizm İşletmeciliği bölümlerinin bulunduğu turizm fakültelerinin 44’ü devlet üniversitelerinde iken, yalnızca biri vakıf üniversitesi olan Antalya Bilim Üniversitesi’nde yer almaktadır. Bölümün açıldığı turizm fakültesi olmayan diğer fakülteler arasında işletme fakülteleri, iktisadi ve idari bilimler fakülteleri, uygulamalı bilimler fakülteleri, ticari bilimler fakülteleri, yönetim bilimleri fakülteleri, iktisat fakülteleri, sosyal ve beşerî bilimler fakülteleri, iktisadi-idari ve sosyal bilimler fakülteleri bulunmaktadır. Diğer fakültelerden biri olan Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi açıktan öğretim gerçekleştirilen bir kurumdur. Bu fakültelerin 15’i devlet, 13’ü vakıf üniversitelerinde yer almaktadır. Turizm işletmeciliği bölümlerinin açıldığı yüksekokulların 13’ü devlet, ikisi ise vakıf üniversitelerinde bulunmaktadır. Bu yüksekokullar arasında turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulları, uygulamalı bilimler yüksekokulları, turizm ve otelcilik yüksekokulları, turizm ve otel işletmeciliği yüksekokulları ile uygulamalı teknoloji ve işletmecilik yüksekokulları bulunmaktadır.

Turizm işletmeciliği bölümlerinin akademik yapısı incelendiğinde, hangi kurum altında kurulmuş olursa olsun, hepsinin altında, bölümle aynı adı taşıyan tek bir anabilim dalı vardır. Devam eden başlıkta, bunun sebebiyle ilgili tartışma gerçekleştirilmiştir.

Tartışma

Turizm işletmeciliği bölümlerinde, turizm işletmeciliği anabilim dalı adında tek bir anabilim dalının bulunmasının altında yatan sebepler nelerdir?

Türkiye’deki üniversitelerde yer alan turizm işletmeciliği bölümlerinin akademik teşkilatlanmasına ilişkin mevcut durum bir önceki başlıkta sunulmuştur. Buna göre hangi fakülte ya da yüksekokulda kurulduğu fark etmeksizin, tüm bölümlerin aynı adı taşıyan tek bir anabilim dalı bulunduğu görülmüştür. Buradan hareketle cevap aranan birinci araştırma sorusu “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında, turizm işletmeciliği anabilim dalı adında tek bir anabilim dalının bulunmasının altında yatan sebepler nelerdir?” şeklinde ifade edilebilir. Bu sebeplerin belirlenmesi amacıyla çalışma kapsamında geliştirilen cevaplar şunlardır: Turizm işletmeciliği bölümlerinin kurulması sürecinde;

- Turizm işletmeciliği anabilim dalından farklı anabilim dallarının kurulması düşünülmemiştir.
- Turizm işletmeciliği anabilim dalından farklı anabilim dalları kurulmadan da faaliyetler yürütülebilir.

- c) Turizm işletmeciliği anabilim dalından farklı anabilim dallarının kurulması işlevsel değildir.
- d) Turizm işletmeciliği anabilim dalından farklı anabilim dallarının kurulması mevzuata uygun değildir.

Cevap a irdelendiğinde, farklı anabilim dallarının kurulması üzerine düşünülmediği ihtimali anlamlı bulunmamıştır. Zira bölümlerin niceliksel durumuna ilişkin bilgiler incelenirken 2009 yılından bugüne geçen 14 yılda 45 turizm fakültesinin kurulduğu ve tümünde turizm işletmeciliği bölümlerinin bulunduğu görülmüştür. Böyle bir ihtimalin gerçekleşme olanağı düşük görülmektedir. Buna rağmen elde bu çıkarımı destekleyen veriler bulunmamaktadır. Turizm işletmeciliği bölümlerinde yer alabilecek anabilim dallarına ilişkin yazında herhangi bir kayda, tartışmaya ya da esere de ulaşılamamıştır. Fakat Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nün 2018 ve 2022 yıllarında iki kez, farklı anabilim dalları açmak amacıyla girişimde bulunduğu bilinmektedir. 2018 yılında yapılan ilk girişimde turizm işletmeciliği anabilim dalı kapatılarak yerine turizm yönetimi anabilim dalı, turizm planlaması anabilim dalı ve turizm ekonomisi anabilim dalı kurulması amacıyla bir teklif yapılmış, bu teklif üniversite senatosu tarafından onaylanarak Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na gönderilmiş fakat yükseköğretim yürütme kurulu tarafından reddedilmiştir. Yükseköğretim yürütme kurulunun verdiği ret kararlarını gerekçelendirme gibi bir yükümlülüğü bulunmadığından dolayı, bu kararın sebebi hakkında bilgi bulunmamaktadır. 2022 yılında yapılan girişimde ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın üniversitelerde yeni birimler kurulması amacıyla uygulamaya başladığı yeni usul değerlendirilerek farklı bir yol izlenmiş, turizm işletmeciliği anabilim dalına ek olarak destinasyon geliştirme anabilim dalı açılması için rektörlüğe teklif sunulmuş fakat teklif bu uygulamanın mevzuata uygun olmadığı gerekçesiyle senatoya sunulmadan reddedilmiştir. Çalışma kapsamında bu iki olay, konuya ilişkin girişimlerin yapıldığını destekleyen kanıtlar olarak değerlendirilmiştir.

Cevap b ele alındığında, farklı anabilim dalları kurulmadan da faaliyetlerin yürütülebileceğinin düşünülmüş olması akla uygun bulunmuştur. Eldeki verilerden hareketle halihazırda faaliyetlerin bu şekilde yürütüldüğü de bilinmektedir. Buna rağmen böyle bir tercihin tüm turizm işletmeciliği bölümleri tarafından istisnasız benimsenmiş olma ihtimali, bu cevabın zayıf yanlarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Kaldı ki bir üstteki örnekte sunulan iki olay, bu ihtimali de zayıflatmaktadır.

Cevap c değerlendirildiğinde, farklı anabilim dallarının kurulmasının işlevsel bulunmamış olması ihtimali çok düşük görülmüştür. Turizm işletmeciliği bölümleri altında kurulacak birden çok anabilim dalının, bölümün alacağı öğretim üyesi kadrolarına bir etkisi olmayacaktır. Zira bu kadrolar uygulamada dekanlıkların ve müdürlüklerin uhdesindedir. Farklı anabilim dalları kurulması bölüme kadro alınması noktasında işlevsel olmasa dahi, başka konularda işlevsel olabilir. Bunların bir tanesi doçentlik başvurularıdır. Doçentlik meselesi uzun yıllardır tartışma konusudur (Ör. bkz. İçöz, 1999; İçöz, 2000). 2011 yılında turizm bilim alanı tanımlandıktan sonra, turizm eğitimi veren yükseköğretim kurumlarındaki turizm doktoralı araştırmacılarının doçentlik başvurularında tercih ettiği alan çoğunlukla Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler temel alanı altında yer alan Turizm Bilim Alanı'dır. Bu bilim alanı altında da örneğin 2022 yılı Ekim ayı başvuruları için "Gastronomi, Otel İşletmeciliği, Rekreatyon Yönetimi, Sürdürülebilir Turizm, Turizm Ekonomisi, Turizm Hukuku, Turizm İşletmeciliği, Turizm Pazarlaması, Turizm Planlaması, Turizmde Çevre Yönetimi" olmak üzere 10 anahtar kelime belirlenmiş durumdadır. Bu anahtar kelimelerin neye dayanarak belirlendiği bilinmemektedir. Usulen Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından alınmış bir karar olması gerekmele birlikte bu karar alınırken neyin dayanak alındığı, kimlerle istişare yapıldığı, nasıl bir yol izlendiği bilinmemektedir. Bu usul idari açıdan uygun olsa da bilimin ciddiyetine gölge düşürmektedir. Çünkü eleştiriye son derece açık bir durum ortaya çıkmaktadır. Halbuki aynı dönemin diğer bilim dallarında, örneğin Hukuk Temel Alanı'nda "Anayasa Hukuku, Genel Kamu Hukuku, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku" gibi çok sayıda bilim alanı tanımlanmıştır. Bu bilim alanlarının her biri aynı zamanda Hukuk fakültelerinde yer alan anabilim dallarıdır. Farklı bir yaklaşım İktisat bölümleri için uygulanmıştır. Bu uygulamada Sosyal, Beşerî ve İktisadi Bilimler temel alanı altında İktisat adlı bir bilim alanı tanımlanmamış olsa da "Makro İktisat, Mikro İktisat, Uluslararası İktisat" gibi bilim alanları tanımlanmıştır. Bu bilim alanlarının bazı üniversitelerde anabilim dalı olarak örgütlendiği görülebilir. Bunun yanında bazı üniversitelerde "İktisat Teorisi" şeklinde örgütlenmiş anabilim dalları yukarıda sayılan doçentlik bilim alanları altında anahtar sözcük olarak kullanılmıştır. Benzer yaklaşımlar diğer bilim alanlarında da görülebilir. Fakat turizm yükseköğretimi söz konusu olduğunda, doçentlik başvuruları Turizm Bilim Alanı ve altında belirlenmiş 10 anahtar sözcükle geçiştirilmiş durumdadır. Bu durum araştırmacıların başvuru için anahtar sözcük seçimlerini, araştırmacıları inceleyecek jürilerin seçimini, adayların sözlü sınavlarda karşılaşacağı soruları, jürilerin adayları değerlendirmek için kendi uzmanlık alanını mı adayın uzmanlık alanını mı göz önüne alacağı gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu noktada Turizm İşletmeciliği bölümleri altında kurulacak anabilim dalları ve bu anabilim dallarının Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından doçentlik bilim alanı olarak

tanınması, her bir anabilim dalı altında yoğunlaşacak araştırma alanının ise anahtar kelime olarak değerlendirilmesi, uygulamadaki belirsizliği ortadan kaldıracaktır. Bununla birlikte, Turizm İşletmeciliği bölümleri altında kurulacak anabilim dalları ile araştırmacıların uzmanlaşmasının da önü açılacaktır. Her şeyden az az bilen, her şeyi az az çalışan araştırmacıların yerine, bilim alanında uzman araştırmacıların yetiştirilmesinin önü açılacaktır. Ayrıca bu durum bir araştırma alanı olarak turizmin de sınırlarının belirlenmesine yardımcı olacak, turizm araştırmacılarının kendilerini tanımlamasına da yardımcı olacaktır.

Cevap d incelendiğinde, farklı anabilim dallarının kurulmasının önünde mevzuat kaynaklı engellerin bulunuyor olması kısmen doğrudur. Daha önceki başlıklarda ilgili mevzuat incelenirken 18.02.1982 tarihli ve 17609 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği”nden bahsedilmiştir. Bu yönetmelik, 12 Eylül 1980 askeri darbesini takiben yapılan “2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu” çerçevesinde hazırlanmış bir yönetmeliktir. Bu yönetmeliğin ilk defa yayımlandığı 17609 sayılı Resmî Gazete’deki halinde anabilim dallarını düzenleyen 16. Maddede, anabilim dallarının açılmasına ilişkin usul düzenlenmiş fakat herhangi bir kısıtlama konulmamıştır. 8 Ağustos 1998 tarih ve 23427 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik” ile bazı maddelerle birlikte anabilim dallarını düzenleyen 16. Maddede bazı değişiklikler yapılmış ve dördüncü fıkra eklenmiştir. Eklenen dördüncü fıkra ile tıp, diş hekimliği ve eğitim fakülteleri istisna tutularak bölümler altında “bölümle aynı adı taşıyan sadece bir anabilim veya sadece bir anasanat dalı, diplomaya yönelik birden fazla program yürüten bölümlerde ise program sayısı kadar anabilim ve anasanat dalı” kurulabileceği düzenlenmiştir. Bu değişikliğin ne sebeple yapıldığına dair elde veri yoktur. Değişiklik yönetmeliğinin yayımlandığı tarih göz önüne alındığında ise kamuoyu tarafından 28 Şubat Süreci olarak yansıyan dönem akla gelmektedir. 16. Maddede yapılan ikinci değişiklik ise 04.10.2006 tarih ve 26309 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile gerçekleşmiştir. Yalnızca 16. Maddede yapılan değişiklik için çıkarılan bu yönetmelikte ise, istisna yapılan fakültelere eczacılık fakülteleri de eklenmiştir. Bu düzenlemenin sebebi eczacılık fakültelerinin bu düzenlemeyle açılması düşünülen anabilim dallarına getirilen kısıtlamalar hususundaki şikâyet ve önerilerinin haklı bulunmuş olması olabilir. Bugün halen uygulamada olan maddenin konuyu ilgilendiren kısmı “...tıp, diş hekimliği, eczacılık ve eğitim fakülteleri dışındaki tüm fakülte ve yükseköğretim bölümlerinde bölümle aynı adı taşıyan sadece bir anabilim veya sadece bir anasanat dalı... açılabilir.” düzenlemesidir. Bu düzenleme ilk bakışta yoruma açık şekilde değerlendirilebilir ve üç şekilde yorumlanabilir; (1) Zira cümleden ilk anlaşılan, istisna gösterilen fakülteler haricinde, bölümün altında bölümle aynı adı taşıyan iki yahut daha fazla anabilim dalı açılmayacağıdır. Zaten, örneğin, bir iktisat bölümünün altında iki tane iktisat teorisi anabilim dalı açılması çok makul değildir. O halde bölüm altında bölümle aynı adı taşıyan anabilim dalının yanına başka anabilim dalları kurmak mümkündür. Fakat Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü bunu turizm işletmeciliği anabilim dalının yanına destinasyon geliştirme anabilim dalı kurmaya çalışarak 2022 yılında denemiş fakat usulen uygun bulunmadığı için üniversite senatosuna getirilmemiştir. Demek ki bu yorumun uygulamada bir karşılığı yoktur. (2) İkinci yorumsa, istisna gösterilen fakülteler hariç, bir bölüm kuruluyorsa o bölümün altında yalnızca bir tane anabilim dalı açılabilmesi ve o anabilim dalının da bölümle aynı adı taşıyabileceğidir. Ancak uygulamanın böyle olmadığı istisnanın dışında kalan edebiyat fakültesi, fen fakültesi, hukuk fakültesi gibi birimlerde kurulan bölümler ve altlarında açılan çok sayıda anabilim dalının varlığından anlaşılmaktadır. (3) Üçüncü yorumsa, istisna dışında kalan fakültelerde, bir bölümün altında bölümle aynı adı taşıyan bir anabilim dalı varsa, başka bir anabilim dalı açmanın mümkün olmadığıdır. O halde bir turizm işletmeciliği bölümünde, turizm işletmeciliği anabilim dalını kapatılarak, yerine farklı anabilim dalları açmak mümkündür. Fakat böyle bir girişim 2018 yılında Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü tarafından yapılmış, turizm işletmeciliği anabilim dalı kapatılarak yerine üç anabilim dalı açılmak istenmiştir. Bu talep ise Yükseköğretim Genel Kurulu tarafından reddedilmiştir. Ne gerekçe ile reddedildiğine dair elde veri yoktur, kaldı ki kurulun kararlarını gerekçelendirme yükümlülüğü de bulunmamaktadır.

Birinci araştırma sorusu olan “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında, turizm işletmeciliği anabilim dalı adında tek bir anabilim dalının bulunmasının altında yatan sebepler nelerdir?” sorusuna çalışma kapsamında getirilen cevaplar yukarıda sunulmuştur. İkinci araştırma sorusu olan “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında hangi anabilim dalları açılabilir?” sorusuna geliştirilen yanıtlar, öneriler başlığı altında sunulmuştur.

Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında hangi anabilim dalları açılabilir?

Tartışma başlığı altında turizm işletmeciliği bölümleri altında, yalnızca turizm işletmeciliği anabilim dalı olmasının sebepleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda dört olası sebep tartışılmış ve bazı cevaplar getirilmiştir. Böylece mevzuattan kaynaklanan sınırlıklar olsa dahi, uygulamada çözüm bulunabileceği sonucuna

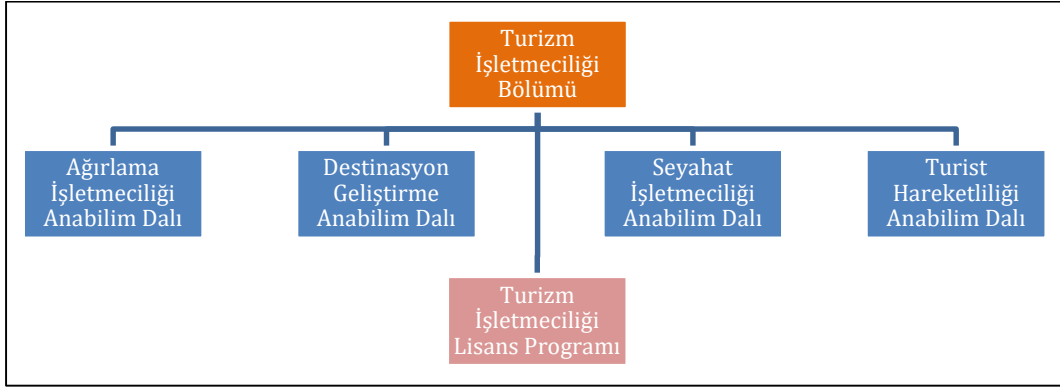
varılmıştır. Bu başlık altında ise “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında hangi anabilim dalları açılabilir?” sorusuna cevap aranmıştır. Sorunun yanıtına geçmeden önce turizmin bir bilim alanı olup olmadığı konusundaki bazı makaleleri incelemek, okuyucular açısından da faydalı olacaktır. (Bkz. Göksan, 1978; Dinçer vd., 2007; Gülcan, 2009; Gülcan, 2011; Sert ve Nalçacı İkiz, 2012; Sarı Çallı, 2015; Biçici, 2016; Yüksel, 2019). Çalışma kapsamında böyle bir tartışma yapılması gerekli görülmemiştir zira yazar bu tartışmayı felsefi açıdan keyifli bulsa da çalışmanın çerçevesi dışına taşıdığı düşünmüştür (Yazarın konu hakkındaki görüşleri için bkz. Bayraktaroğlu, 2019: v-vii). Buradan hareketle bu tartışma uzatılmadan, uygulamaya yönelik öneriler getirilmesi yerinde bulunmuştur.

Turizm araştırmasını alt dallara ayırmak amacıyla sıkça kullanılan gelenek vardır. Bu gelenek herhangi bir bilim dalını, disiplini, araştırma alanını ya da konuyu, turizm ön ya da arka ekiyle eşlemek suretiyle bir tanımlama yapmaktır. Bu duruma, turizm sosyolojisi, turizm planlaması, turizm antropolojisi, turizm psikolojisi, turizm ekonomisi gibi örnekler verilebilir. “Bunun yerine turizme özgü (örneğin turist, seyahat, destinasyon gibi) kavramlar üzerinden geliştirilecek” sınıflandırmalar, “alanın özüne yönelik uzmanlığa daha çok hitap” edeceği düşünülmektedir. “Genelde bu fikre karşı geliştirilen ilk antitez, ‘ne yani turizm sosyolojisi diye bir şey yok mu?’ sorusu olur. Turizm sosyolojisi tanımıyla turizmin sosyolojik boyutu üzerine yapılan çalışmalar anlatılmak isteniyorsa, elbette vardır. Burada altı çizilmek istenen husus, turizm araştırmacısının durduğu yeri tanımlarken disiplinlerüstü bir duruşa sahip olması gerekliliğidir. Örneğin turizm olgusunun psikolojinin ilgi alanına giren boyutlarını turizm psikolojisi diye tanımlamak yerine, daha özellikli bir çerçeve oluşturmak, mesela turist hareketliliği şeklinde adlandırılabilir bir alan altında” turist psikolojisiyle ya da bunu illaki terimleştirmek gerekirse “turist psikolojisi” denilebilecek “uğraşla meşgul olmak, uzmanlıkları tanımlamak noktasında da faydalı olacaktır” (Bayraktaroğlu, 2019: vi).

Çalışma kapsamında bu görüşten hareketle bazı anabilim dalı önerilerinde bulunulmuştur. Bu öneriler geliştirilirken turizm fakültelerinin durumu ya da turizm işletmeciliği bölümlerinin kapsamı üzerindeki bazı tartışmalardan uzak durulmuştur. Çalışmada mevcut yapı içerisinde yapılacak en az değişiklik ile en fazla faydanın elde edilmesine; yani turizm işletmeciliği bölümleri için en uygun akademik teşkilatlanma şeklinin ortaya konmasına ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Yoksa yazarın kendisi de turizm fakültesi yerine “dinlenme bilimleri fakültesi”ni , turizm işletmeciliği bölümü yerine “turizm ve seyahat” bölümünü, turizm işletmeciliği yerine “ağırlama işletmeciliği”, “seyahat işletmeciliği”, “destinasyon yönetimi” gibi lisans programlarını, turizm rehberliği yerine “turist rehberliği” lisans programını, gastronomi ve mutfak sanatları bölümü yerine “mutfak sanatları” ve “sofra kültürü” gibi anabilim dallarına sahip bir “gastronomi” bölümünü, ya da rekreasyon yönetimi bölümleri yerine “yenilenme yönetimi”ni tercih etmektedir. Fakat 2023 Ocak ayı itibarıyla mevcut yapılanmaya sahip 45 turizm fakültesinin olduğu noktada bu fikirler yazarın vehimlerinden öteye gitmemektedir. Fakat uygun olan hem ihtiyaç duyulan uzmanlaşmaya hizmet edecek, hem araştırmacıların doçentlik başvurularında elini rahatlatacak, hem bilim alanı olarak turizmin çerçevesini çizecek hem de gelecekte açılabilir yeni programlarla turizm işletmeciliği bölümlerinin zenginleşmesini kolaylaştıracak esnekliğe sahip dönüşümlerin gerçekleştirilmesidir.

Bu açıdan turizm işletmeciliği bölümlerinin altında açılabilir anabilim dallarına yönelik öneriler sağlanırken ilk önce turizm olgusunun temelini oluşturan “turist, seyahat ve destinasyon” bileşenleri ele alınmıştır (Bayraktaroğlu, 2019: 16). Bu üç bileşene ek olarak 1960’larda yükseköğretimde turizm eğitiminin ilk örneklerinin üzerine yoğunlaştığı ağırlama ve ağırlama işletmeciliği de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışma kapsamında önerilen akademik teşkilatlanma Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Turizm İşletmeciliği Bölümlerine Önerilen Yapılanma

Ağırlama işletmeciliği anabilim dalının amacı, turizm endüstrisinin ağırlama sektörüne, özellikle sektörde yer alan işletmelere ve çalışanlara ilişkin eğitim ve araştırma faaliyetlerinin yürütülmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ağırlama işletmeciliği ile yalnızca konaklama gibi bir alt sektörün değil; yiyecek-içecek, kaplıca, spor merkezi, etkinlik ve hatta sağlık işletmeleri gibi alt sektörlerin bir arada değerlendirilebileceğidir.

Destinasyon geliştirme anabilim dalı turizmin, turist ve seyahatle birlikte üç sacayağından birisi olan destinasyonlar üzerine gerçekleştirilecek araştırmalara ve buradan geliştirilen bilginin aktarılmasıyla sağlanacak eğitim faaliyetlerine odaklanacaktır. Destinasyon geliştirme, destinasyon olarak tanımlanan mekânın yaşanacak, çalışılacak ve ziyaret edilecek bir yer olarak sosyal, kültürel, politik ve çevresel sürdürülebilirliğine katkıda bulunan girişimler olarak tanımlanabilir (Jenkins, Dredge ve Taplin, 2011: 35). Destinasyon geliştirme, destinasyon politikası oluşturma, destinasyon planlaması, destinasyon yönetimi ve destinasyon pazarlaması olmak üzere dört temel araştırma alanından oluşur (Bayraktaroğlu ve Emir, 2022). Destinasyon geliştirme anabilim dalının da bu araştırma alanları çerçevesinde oluşturulması amaçlanmaktadır.

Seyahat işletmeciliğinin odağı, turizm endüstrisinin seyahat sektörünü, sektördeki işletmeleri ve işgörenleri çalışmak ve buradan elde edilen bilgiyi eğitim faaliyetlerinde kullanmaktır. Bu noktada seyahat işletmeciliği anabilim dalı altında yalnızca seyahat işletmelerini çalışmamak, buna ek olarak seyahat mevhumunu topyekûn değerlendirme de alanın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Turist hareketliliği anabilim dalının odağı ise, turist çalışmalarını hareketlilik paradigmatlarıyla bir araya getirerek uzmanlaşmanın sağlanması oluşturmaktadır. Bu bir yanıyla seyahat mevhumunun kendisini de odağa almak olacaktır zira seyahat işletmeciliğinden ayrıldığı nokta konunun iktisadi boyutundan ziyade antropolojik, sosyo-kültürel, sosyo-psikolojik boyutlarının bir arada değerlendiriliyor olmasıdır. Bu anabilim dalı altında turist güdülere, turist akışları, turist performansı, turist deneyimi, turist-yerel halk ilişkileri gibi konuların çalışılabileceği düşünülmektedir.

Bu tip bir dallanma başlangıç için uygun görülmüştür. Elbette disiplinlerüstü bir araştırma alanı olan turizmi dört ana dal altında toplamak oldukça güç olacaktır. Farklı boyutlar için yeni anabilim dallarının kurulmasının önünde herhangi bir engel yoktur. Bu tip bir başlangıç en azından turizme özgü isimlendirmelerle, kavramlarla, yaklaşımlarla oluşturulmuş bilim alanları, turizmin çerçevesini ortaya koymasını, araştırmacıların uzmanlaşmasını ve her şeyden önce özgüvenlerini de arttıracak bir olgu olacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın giriş bölümünde, üniversitelerin tarihsel gelişimine ilişkin bir inceleme yapılmıştır. Böylece üniversitenin nereden nereye geldiği ne hafife alınacak ne de gözde çok büyütülecek kurumlar olduğu, temel amaçlarının ve kuruluş gayelerinin ise yükseköğretim olduğu okuyuculara sunulmak istenmiştir. Girişin devamında Türkiye’deki turizm yükseköğretimine değinilmiş ve ardından araştırmanın amacına ve sorularına yer verilmiştir. Araştırma metodu açıklandıktan sonra bulgular sunulmuş ve iki araştırma sorusu bulguları takiben tartışılmıştır.

Tartışma sonucunda ilk araştırma sorusu olan “Turizm işletmeciliği bölümlerinin altında, turizm işletmeciliği anabilim dalı adında tek bir anabilim dalının bulunmasının altında yatan sebepler nelerdir?”e ilişkin bazı önermeler ortaya konulmuştur. Buna göre turizm işletmeciliği bölümleri altında çeşitli anabilim dalları açılmasının önünde mevzuat kaynaklı bir engel yoktur. Bölümler ilk kurulduğu zaman belki de yeterli zamanın

tanınmamış olması bu tip bir çalışmanın önüne geçmiş olabilir. Fakat turizm işletmeciliği bölümleri altında kurulacak farklı anabilim dalları alana çeşitli faydalar sağlayacaktır. Bu faydalar şu şekilde özetlenebilir:

- Anabilim dallarının çeşitlendirilmesi ile alanda uzmanlaşma sağlanacaktır. Bu şekilde araştırmacılar alan içerisinde savrulmalar yaşamak yerine, turizmin belirli bir alanına odaklanmış çalışmalar üretebileceklerdir.
- Yeni yetiştirilen araştırmacılar anabilim dalları aracılığıyla, bilim içerisindeki yerlerine karar verebileceklerdir.
- Anabilim dallarının çeşitlendirilmesi, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'nın turizm bilim alanlarını tanımasını kolaylaştıracaktır.
- Anabilim dallarının oluşturulması, doçentlik başvurularında turizmin farklı bilim alanlarında tanımlanacak anahtar sözcüklerin de çoğalmasını sağlayacaktır.
- Anabilim dalları ile ortaya konulacak uzmanlaşmada, araştırmacıların doçentlik başvurularında seçecekleri anahtar sözcüklere ilişkin yaşadıkları kafa karışıklığını giderecektir.
- Yine doçentlik değerlendirmelerinde, hangi profesörlerin değerlendirici olarak seçileceği ve adaylara hangi soruların yöneltilmesi gerektiğine ilişkin belirsizlik de ortadan kalkacaktır.
- Anabilim dallarının açılması ilerleyen dönemde lisans ve lisansüstü program sayılarının arttırılmasına yardımcı olacaktır.
- Anabilim dallarının açılması ile turizm araştırmacısının alanını tanımlaması kolaylaşacak ve özgüveni de artacaktır.
- Anabilim dallarının çeşitlendirilmesi ile ilerleyen dönemlerde ağırlama işletmeciliği, seyahat işletmeciliği gibi lisans ve yüksek lisans programlarının açılması ve eğitimin çeşitlendirilmesi kolaylaşacaktır.
- Anabilim dalı demek, odaklanmış araştırma demektir. Bu noktada anabilim dallarının çoğaltılması müfredattaki derslerden kimlerin sorumlu olduğunun da belirlenmesi anlamına gelmektedir. Böylece birimlerde kimi zaman rastlanan ders paylaşımı noktasındaki tartışmalar da azaltılacaktır.

Çalışma kapsamında yeni anabilim dallarının açılması noktasında mevzuat kaynaklı kimi sorunlara rastlanmıştır. Bu sorunlar temel olarak “Üniversitelerde Akademik Teşkilat Yönetmeliği”nin 16. Maddesi ile alakalıdır. Bu sorunun üstesinden gelmek için turizm işletmeciliği anabilim dallarının kapatılarak yerine yeni anabilim dalları açılması gerekmektedir. En azından uygulamadaki karşılığının bu olduğu düşünülmektedir. Tabii ki kuru kuru bir anabilim dalı teklifi yeterli olmayabilir. Zira 2018 yılında Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi tarafından yapılmış bir teklif vardır ve Yükseköğretim Genel Kurulu'nda reddedilmiştir. Bu demektir ki, Yükseköğretim Genel Kurulu'na bu teklifler hakkında bilgilendirme yapan alt kurulun ikna edilmesi gerekmektedir. Bu kuruldaki turizm akademisyenleri tespit edilerek, bu yönde bir lobi çalışması da yapılabilir. Zira bu tarz girişimlerin alana zararı değil faydası vardır. Böylece turizm işletmeciliği anabilim dalları kapatılarak yeni anabilim dalları açılabilir. Bu noktada açılacak yeni anabilim dallarının faydalarından yukarıda bahsedilmiştir. Bu anabilim dallarının ilk etapta neler olacağı tartışma bölümünde sebepleriyle sunulmuştur fakat kısaca şöyle de sıralanabilir:

- Ağırlama İşletmeciliği Anabilim Dalı
- Destinasyon Geliştirme Anabilim Dalı
- Seyahat İşletmeciliği Anabilim Dalı
- Turist Hareketliliği Anabilim Dalı

Burada anabilim dalları adlarının belirlenmesi noktasında birkaç öneri daha getirilmek istenmektedir. Bunların birincisi ağırlama işletmeciliği anabilim dalına yöneliktir. Ağırlama işletmeciliği anabilim dalının açılması, konaklama, yiyecek-içecek, kaplıca, spor merkezi vb. işletmecilik alanlarına ilişkin anabilim dallarının ayrı ayrı açılmasından daha kapsayıcı olacaktır. Bir diğer dikkat edilmesi gereken nokta ise turizm ekonomisi, turizm sosyolojisi, turizm psikolojisi, turizm coğrafyası vb. isimler altında anabilim dallarının açılmaması gerekliliğidir. Bu tip dallandırma her ne kadar turizm araştırmacısına tanıdık gelse de unutulmamalıdır ki böyle isimlendirmeler alan dışından gelen araştırmacıların, turizm araştırması üzerinde tahakküm kurmasına sebebiyet verecektir. Zira siz turist üzerine çalışırken buna turist araştırmaları yahut turist hareketliliği gibi bir isim koymak yerine turizm sosyolojisi, turizm psikolojisi gibi bir isim koyarsanız, o konuyu psikologların ya da sosyologların tahakkümüne teslim etmiş olursunuz. Bu tip bir alışkanlığın turizm akademisini getireceği nokta ise, bilim alanı olarak tanımlanmamış bir alan ve üç beş kelimeyle geçiştirilmiş bir doçentlik başvurusu olacaktır. Bunun yanında alanın, alana yönelik kurulan yükseköğretim kurumlarının alan dışından gelen araştırmacılara teslimi de yer yer, zaman zaman gündeme gelecektir. Araştırmacılar ayrıca, örneğin turizm

işletmelerinin finansmanı üzerine çalışan yahut adına turizm sosyolojisi denilen şeyi çalışan araştırmacılara bu alanlarda kolaylıkla doçentlik unvanı verilmeyeceğini, yine dönüp dolaşıp turizm doçentliğine başvurmaları gerekeceğini de hesaba katmalıdırlar.

Bu noktada turizm işletmeciliği bölümlerine önerilen ilk adım, bölümler altında turizm işletmeciliği anabilim dallarının kapatılarak yerine ağırlama işletmeciliği, destinasyon geliştirme, seyahat işletmeciliği, turist hareketliliği gibi alana özgü tanımlamalarla oluşturulacak anabilim dallarının açılmasıdır. Bu adımı takiben sıra Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'na bu anabilim dallarını bilim alanı olarak tanımları ve bu anabilim dallarının altında değerlendirilebilecek anahtar sözcükleri kabul etmeleri konusunda bilgilendirme yapmak gelmektedir. Böylece turizm araştırmacısı kendisini, çalıştığı alanı, üzerine uzmanlaştığı konuyu tanımlamak noktasında zorluk yaşamayacak, kendi araştırmasını başkalarına ifade etmek ve kabul ettirmek gibi, bilim insanının üzerine hiç de vazife olmayan uğraşlara emek sarf etmeyecektir.

Kaynakça

- Airey, D. (2005). *Growth and Development: An International Handbook of Tourism Education*. Oxford: Elsevier.
- Airey, D. (2008). Tourism Education: Life Begins at 40. *Teoros*, 27(1), 27-32.
- Airey, D., Dredge, D., Gross, M. (2015) Tourism, Hospitality and Events Education in an Age of Change. İçinde D. Dredge, D. Airey ve M. Gross (Ed.), *The Routledge handbook of tourism and hospitality education* (ss. 3-14). Londra: Routledge.
- Akalın, H.Ş., Toparlı, R., Argunşah, M., Demir, N., Gözaydın, N. Özyetgin, A.M., Zülfişkar, H, Tezcan-Aksu, B., Durkun, A., Gültekin, B., Okkalı, B., Terzi, A., Mete, Ş., Kaya, Ö. ve Tekeli, S. (2011). *Türkçe Sözlük* (11. Bs.). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları (No: 549).
- Antalyalı, Ö.L. (2007). Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 25-40.
- Atay, L., ve Yıldırım, M.H. (2008). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Alan Öğrencilerin Memnuniyetine Yönelik Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 5(3), 6-14.
- Bayraktaroğlu E., ve Emir, O. (2022). Destinasyon Geliştirmenin Kuramsal Temelleri. İçinde O. Emir (Ed.), *Destinasyon Geliştirme ve Örnek Uygulamalar* (ss. 1-21). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bayraktaroğlu, E. (2013). *Türkiye’de Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Uygulama Olanakları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktaroğlu, E. (2019). *Destinasyon Değerinin Kuramsal Altyapısının Oluşturulması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktaroğlu, E. ve Gül Yılmaz, E. (2018). İngilizce “Leisure” ve “Recreation” Sözcüklerinin Türkiye Türkçesindeki Karşılıkları Üzerine. İçinde 9. *Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildirileri Kitabı* (05-08 Nisan 2018, ss. 195-199). Gazimağusa: Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Biçici, F. (2016). Kaos Teorisi, Determinizm ve Yeni Bilim Paradigması Sürecinde Sosyal Bilimler ve Turizm Araştırmaları Açısından Önemi. *Turizm Akademik Dergisi*, 3 (1), 29-38.
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022, Nisan 11). *university*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/university>
- Brubacher, J.S. ve Rudy, W. (1976). *Higher Education in Transition: A History of American Colleges and Universities* (4. Bs.). New Jersey: New Brunswick.
- Canaan, J.E. ve Shumar, W. (2008). *Higher Education in the Era of Globalisation and Neoliberalism*. İçinde J.E. Canaan ve W. Shumar (Ed.), *Structure and Agency in the Neoliberal University*. New York: Routledge.
- Çizel, B., Kozak, N., Kocaoğlu, F.B., ve Kozak, M. (2020). 15. Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Matbaası.

- Denman, B. (2005). What is a University in the 21st Century? *Higher Education Management and Policy*, 17 (2), 9-28.
- Dinçer, F.İ., Çetin, G., Aslan, E.H., İzgi, M.T. ve Demiroğlu, O.C. (2007). Turizmoloji Nedir? Turizmbilim Üzerine Yapılan Teorik Tartışmaları Değerlendiren Bir Analiz Çalışması. İçinde *Çeşme Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (21-23 Kasım 2007, ss. 1-12). İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Göksan, E. (1978). *Turizmoloji*. İzmir: Uğur Ofset.
- Gülcan, B. (2009). Turizmin Disipliner Evrimi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 186-206.
- Gülcan, B. (2011). Turizmde Doçentlik Unvanı: Kapalı Kariyer Yolu ve Etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 3-32.
- Heath, M. ve Burdon, P.D. (2013). Academic resistance to the Neoliberal University. *Legal Education Review*, 23 (1/2), 379-401.
- Hitchcock, G. ve Hughes D. (1995). *Research And The Teacher: A Qualitative Introduction to School-Based Research*. Londra: Psychology Press.
- İçöz, O. (1999). Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında Doçentlik Sınavları Üzerine. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10, 52-53.
- İçöz, O. (2000). Turizm işletmeciliği Ana Bilim Dalında Doçentlik Sınavları Üzerine-2. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (Hasan Olalı Özel Sayısı), 178-180.
- Japee, G. ve Oza, P. (2022). *Professionalism in College and University Teaching*. Vista Publishers.
- Jenkins, J., Dredge, D. ve Taplin, J. (2011). *Destination planning and policy: process and practice*. CABI Books.
- Johnson, R. (2008). Afterword. University Challenge: Neoliberal Abstraction and Being More Concrete. İçinde J.E. Canaan, W. Shumar (Ed.), *Structure and Agency in the Neoliberal University*. New York: Routledge.
- Kılıç, G. ve Bayraktaroğlu, E. (2012). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi ve Fakülte Bünyesinde Örgütleniş Biçimine Yönelik Bir Değerlendirme. İçinde *Turizm Eğitimi Konferansı Bildiri Kitabı* (17 - 19 Ekim 2012), ss.189-198.
- Kömürlü, E. (2019). 1960'lara kadar Türkiye'de İlk Üniversitelerin Kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 35-42.
- Medlik, S. (1965) *Higher education and research in Western Europe*. Londra: University of Surrey.
- Oosterlinck, A. ve K.U. Leuven. (2002). *Knowledge Management in Post-Secondary Education: Universities, OECD Raporu*, 2002, URL: <https://www.oecd.org/innovation/research/2074921.pdf> (Erişim Tarihi: 15.10.2022).
- Perkin, H. (2007). History of Universities. İçinde Forest, J.J.F., Altbach, P.G (Ed.), *International Handbook of Higher Education. Springer International Handbooks of Education* (Cilt 18). Dordrecht: Springer.
- Reiners, A. (2014). *Humboldt versus Neoliberalism: University Academics' Perception of Higher Education Changes in Germany and England* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Stockholm University, Faculty of Social Sciences, Department of Education.
- Rustin, M. (2016). The Neoliberal University and Its Alternatives. *Sounding*, 63, 147-176.
- Sarı Çallı, D. (2015). Turizm Yazınında Teorik Çerçeve ve Yaşanan Tartışmalar ve Turizmoloji Üzerine Nitel Bir Değerlendirme. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 135-142.
- Sert, S. ve Nalçacı, İ. (2012). Turizmin bilimsel konumuna ilişkin akademisyenlerin tutumları üzerine bir araştırma. İçinde 6. *Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiri Kitabı* (12-15 Nisan 2012, ss. 520-435). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şimşek, H. (2016). Osmanlıdan Cumhuriyete Türk Üniversitelerinin Tarihsel Gelişimi. İçinde N. Tozlu, V. Taşdelen, M. Önal (Ed.), *Dünyada ve Türkiye'de Üniversite* (ss. 129-170). Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yayınları.

- Ünlüönen, K. ve Boylu, Y. (2005). Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyinde Turizm Eğitimindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 11-32.
- Veysey, L.R. (1965). *The Emergence of the American University*. Chicago: University of Chicago Press.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, A. (2019). Turizm Akademisinde Yanılsamalar. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(2), 340-351.